

**JINSIY ERKINLIKKA QARSHI HUQUQBUZARLIKLARNING
VIKTIMALOGIK PROFILAKTIKASI**

Norboyev Oybek Baxtiyor o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi

2-bosqich kursanti

Oybeknorboyev700@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaxslarning jinsiy erkinligi, uning qonun bilan kafolatlanganligi, jinsiy erkinlikka tajavuz qiluvchi harakatlar, jinsiy erkinlikka qarshi huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasi va nomusga tegish jinoyati hamda shu kabi huquqbuzarliklarning oldini olish choralari, bugungi kunda mamalakatimizda jinsiy erkinlikka qarshi harakatlarni oldini olishga hamda kelgusida bunday huquqbuzarliklar sodir etilmasligini ta'minlashga qaratilgan bir qator islohotlar va qabul qilingan qarorlar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Jinsiy erkinlik, huquq, profilaktika, qonun.

Kirish

Jinsiy erkinlikka qarshi huquqbuzarliklar huquqbuzarning harakatlari hamda jabrlanuvchi shaxsning xulq-atvori asosida sodir etiladi. Jinsiy hayotning erta boshlanishi o'smirlar, jumladan qizlarga ham turlicha ta'sir ko'rsatadi. Bunday xulqning shakllanganligi qiz bolalarga, ularning oila a'zolariga ancagina ko'ngilsizlar to'g'irishi mumkin. Shunday ekan voyaga yetmagnlar (ko'roq qizlar) orasida jinsiy tarbiyaga oid bo'lgan suhbatlar (mutaxassislarni jalb etgan holda) o'tkazilishi lozim. Masalan, Germaniyada boshlang'ich sinf o'quvchilariga maxsus darslarda bolalarning qanday dunyoga kelishi va hokozolar haqida tushunchalar berib boriladi. Bu esa ularda o'sib borishi jarayonida jinslar, jinsiy hayot haqidagi muayyan bilimlarning shakllanishiga yordam beradi. Biz chet el tarbiyasini shundayligicha respublikamiz ta'lim tizimiga kiritish lozim, degan fikrdan yiroqmiz. Chunki har bir holatda, ayniqsa, bolalar tarbiyasi, xususan jinsiy tarbiya bilan bog'liq masalalar nihoyatda o'ylab, ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab etadi. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlardan jabrlanganlarning sabablarini o'rganishda jabrlanuvchi haqidagi ta'limot muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari jinoyatning sodir etilishida jabrlanuvchining tutgan o'rni shuningdek uning xulq-atvori ushbu jinoyat yoki huquqbuzarlik sodir etilgan vaqtda jabrlanuvchi va huquqbuzar o'rtasidagi munosabat muhim ahamiyatga egadir. O'zbekistonda olib borilayotgan sud-huquq islohotlari, avvalo, qonuniylikni ta'minlash, inson huquq va manfaatlarini ishonchli himoya qilishga yo'naltirilgan.

Asosiy qism

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning eng ko'p uchraydigan turlaridn biri bu "nomusga tegish" jinoyatidir. Nomusga tegish deganda, (JK 118-m) ayol jinsidagi shaxs bilan uning erkiga qarshi yoki erkidan tashqari zo'rlik ishlatib, qo'rqitib, yoxud jabrlanuvchining o'zligidan foydalanib, tabiiy usulda jinsiy aloqa qilish tushunilishi lozim.

Ushbu jinoyatning obyekti jabrlanuvchining jinsiy erkinligi, ya'ni alohida olingan har bir holda ayrimshaxslarga o'ziga nisbatan jinsiy ehtiyojning qondirilishiga ruxsat berishi yoki ruxsat bermaslik erkinligi hisoblanadi.

Jabrlanuvchining xohish-irodasiga qarshi u bilan jinsiy aloqda bo'lish, jabrlanuvchi boshqa qizmi yoki "ko'hna" kasb vakili (fohisha) mi bundan qat'iy nazar barchaning jinsiy erkinligini himoya qiladi. Agar er-xotin o'rtasida hatto ular rasmiy nikohda bo'lishsa ham, nomusga tegish natijasida jabrlanuvchi bo'lishi mumkin, zero nikoh ayolni jinsiy erkinlikdan mahrum qilmaydi.

Jinoyatning obyektiv tomoni zo'rlik ishlatib, qo'rqitib yoki jabrlanuvchining o'zligidan foydalanib, jinsiy aloqa qilishda ifodalanadi.

Nomusga tegish tarzidagi jinsiy aloqa qilish deganda, faqat tabiiy jinsiy aloqani, ya'ni jinsi qarama- qarshi bo'lgan erkak jinsiy a'zosining ayol jinsiy a'zosiga kiritish yo'li bilan qovushishini tushunish lozim. Nomusga tegish vaqtida aybdor qo'llagan zo'rlik jismoniy yoki ruhiy bo'lishi mumkin.

Subyektiv tomondan jinoyat to'g'ri qasd va tamagirlik niyati bilan sodir etiladi. Jinoyatning motivi aksariyat hollarda shahvoniy hirs hisoblanadi. Ushbu jinoyatning subyekti esa har ikki jinsdagi 14 yoshli voyaga yetmagan shaxs hisoblanadi.

Jinsiy erkinlikka qarshi huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasi-huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi subyektlarning muayyan shaxsning jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlardan jabrlanuvchiga ayalnishi xavfini kamaytirishga qaratilgan profilaktika chora-tadbirlarini qo'llashga doir faoliyati tushuniladi. Ichki ishlar organlari tomonidan jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning viktimalogik profilaktikasi fuqarolarning yoki muayyan shaxslarning erkinligiga qarshi jinoyatlardan jabrlanish ehtimolini kamaytirishga yo'naltirilgan hamda ushbu jinoyatlarni sodir etilishida jabrlanuvchilarning tutgan o'rnini hamda jabrlanishning sabablari, ularga imkon bergan shart- sharoitlarni aniqlash, bartaraf etish, shuningdek bu borada targ'ibot-tashviqot ishlarini tashkil etish orqali xavfini kamaytirish, ushbu jinoyatlar haiqda ma'lumotlar berish, ogohlikka, hushyorlikka chaqirish hamda xavfsizlikni ta'minlash chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadida olib boriladi.

"Viktimalogiya" so'zi esa "Insonning huquqbuzarlik qurboni bo'lish imkoniyati degan ma'noni anglatadi".

Huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ yoki muassasaning muayyan shaxsning huquqbuzarlikdan jabrlanuvchiga aylanishi xavfini

kamaytirishga qaratilgan profilaktika chora- tadbirlarini qo'llashga doir faoliyati huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasidir.

Huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasi “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida” gi qonuntalablari asosida umumiy va yakka tartibda amalga oshirilishi mumkin.

Jinsiy erkinlikka qarshi huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

-Jinsiy erkinlikka qarshi huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasini olib borishdahuquqbuzarlikning sodir etilishiga imkon bergan omillarni aniqlash;

-Profilaktika inspektori o'z xizmat hududidagi kriminogen vaziyat notinch bo'lgan joylarni aniqlash, ya'ni: shahardan chekka joylar, eskim va yangi inshootlar, qarovsiz tashlandiq joylar, xiyobonlar, ko'chalarni kriminogen vaziyat o'g'ir bo'lgan hududlarni e'tiborga olishi va nazoart olib borishi ushbu hududlar profilaktik tasir chorlarni ko'rishi lozim.

Ichki ishlar organlari tomonidan jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning quyidagi viktimalogikprofilaktikasi chora-tadbirlari amalga oshiriladi:

-Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlardan jabrlanishning sabblari va ularga imkon bergan shart-sharoitlarni o'rganish, tahlil qilish hamda jabrlanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar toifasini aniqlash;

-Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlardan jabrlanganlarning individual va ijtimoiy-psixalogik xususiyatlaridan kelib chiqib profilaktika tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

-Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlardan jabrlanganlarni o'z vaqtida aniqlash va himoya qilish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

-Profilaktika dasturi va tadbiri loyihalarining ommaviy muhokamalarini tashkil etish, ularni amalga oshirish jarayonidagi mavjud muammolar va kamchiliklarni aniqlab, bartaraf etish chora-tadbirlarini ishlab chiqish;

-Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning viktimalogik profilaktikasining zamonaviy usullariga doir electron adabiyotlarni yaratish hamda tarqatish;

2014-yil 14-mayda qabul qilingan “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida” gi qonunning 6- moddasida huquqbuzarliklarning bir turi sifatida keltirib o'tildi va qonunning 6-bobi to'liq huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasi tushunchalariga, chora-tadbirlariga va huquqbuzarlikdan jabrlanganlarga yordam ko'rsatuvchi ixtisoslashtirilgan muassasalarga bag'ishlandi.

Ushbu huquqbuzarliklarning oldini olishda ichki ishlar organlari ya'ni profilaktika inspektori tomonidan olib boriladigan huquqiy targ'ibot ishlari juda samarali usul hisoblanadi. Demak, jinsiy erkinlikka qarshi qaratilgan huquqbuzarliklarning sabab va va ularning sodir etilishi shart-sharoitlarini aniqlash,

shu asosda ularning oldini olish, xususan viktimalogik profilaktikasini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to’g’risida” gi qonunning qabul qilinishi jinoyatchilikka qarshi kurashish siyosatida huquqbuzarliklar profilaktikasi ustuvor o’rin egallashini yana bir bor tasdiqladi.

Xulosa

Jinsiy erkinlikka qarshi qaratilgan huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasini tashkil etish jarayonida avvalo, ushbu turdagi huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari va ularga imkon beradigan shart-sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etish, ularni barvaqt oldini olish maqsadga muvofiq.

Huquqbuzarliklar profilaktikasining bugungi bosqichida huquqbuzarlilar profilaktikasiga doir hisobot berish tizimining yaratilishi, har haftaning payshanba kuni “Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” deb e’lon qilinishi va boshqa shu sohada amlga oshirilgan islohotlar jinsiy erkinlikka qarshi qaratilgan huquqbuzarliklarning viktimalogik profilaktikasini amalga oshirishda barcha subyektlarning hamkorlikda ishlash imkonini yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1 “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to’g’risida” gi qonun. 2014-yil 14-may.
- 2 “Kriminalogiya” darslik. Maxsus qism.
- 3 “Nomusga tegish jinoyatini tergov qilish amaliyoti” o’quv-metodik qo’llanma. 2012-yil 80-bet.
- 4 “Oila psixalogiyasi”-Toshkent. 2001-yil. 222-bet.